

suffusum pudore ac mœrore vultum non ante sustolere audeas quam audias, et ipsa : *Dimittuntur tibi peccata tua* (Luc. vii, 37-48); quam audias : *Consurge, consurge, captiva filia Sion; consurge, excutere de pulvere* (Isai. lii, 1, 2).

3. Sumpto itaque ad pedes primo osculo, nec sic quidem præsumes statim ad osculum oris assurgere, sed erit tibi gradus ad ipsum medium quoddam aliud osculum, quod secundo loco ad manum accipies : de quo et talem accipe rationem. Si dixerit mihi Jesus : *Dimittuntur tibi peccata tua*; nisi ego peccare desiero, quid proderit? Exui tunicam meam; si reinduero eam, quantum profeci? Si rursus pedes meos, quos laveram, inquinavero, nunquid aliquid lavisse valebit? Sordens omni genere vitiorum jacui diu in luto fecis; sed erit sine dubio recedenti, quam jacenti deterius. Denique jacit me sanum fecit, ipsum mihi dixisse recordeo : *Ecce sanus factus es, vade, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat* (Joan. v, 14). Qui autem dedit voluntatem penitendi, opus est ut addat et continendi virtutem; ne iterem penitenda, faciamque novissima mea pejora prioribus. Væ enim mihi etiam penitenti, si statim subtraxerit manum, sine quo nihil possum facere. Nihil inquam, quia nec penitere, nec continere. Audio proinde, quod consult Sapiens : *Verbum, inquit, in oratione ne iteres* (Eccli. vii, 15). Paveo et quod iudex intentat arbori non facienti fructum bonum (Matth. iii, 10). Pateor pro hujusmodi non sum omnino contentus priori gratia, qua jam malorum, sum penitens, nisi et secundam accepero, ut videlicet dignos faciam penitentia fructus; et deinceps non revertar ad vomitum.

4. Hoc ergo restat mihi prius petendum et accipiendum, quam præsumam altiora et sacratoriâ contingere. Nolo repente fieri summus; paulatim proficere volo. Quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum penitentis verecundia placet. Citius placas eum, si mensuram tuam servaveris, et altiora te non quæsieris. Longus saltus et arduus est de pede ad os, sed nec accessus conveniens. Quid enim? recenti adhuc respersus pulvere, ora sacra continges? heri de luto tractus, hodie vultui gloriae præsentaris? Per manum tibi transitus sit. Illa prius te tergat, illa te erigat? Quomodo erigat? Dando unde præsumas. Quid istud? Decor continentia, et digni penitentia fructus, quæ sunt opera pietatis. Hæc te de stercore erigent in spem audeodi potiora. Sane accipiendo donum, osculare manum : hoc est, non tibi, sed nomini ejus da gloriam. Da semel, et da iterum, tum pro donatis criminibus, tum pro collatis virtutibus. Aut certe videto unde munias frontem contra ictus istos : *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* (I Cor. iv, 7.)

5. Jam tandem in oculis duobus geminum habens divinae dignationis experimentum, forsitan non confunderis præsumere sanctiora. Quantum quippe crescis in gratiam, tantum et in fiduciam dilataris.

A Inde fit, ut et ames ardentius, et pulses fidentius pro eo quod tibi deesse sentis. Porro pulsanti aperietur. Jam summum illud, quodcumque est summæ dignationis et miræ suavitalis osculum, credo non negabitur sic affecto. Hæc via, hic ordo. Primo ad pedes procidimus, et ploramus coram Domino qui fecit nos, ea quæ fecimus nos. Secundo manum quærimus sublevantis, et roborantis genua dissoluta. Postremo cum ista multis precibus et lacrymis obtinemus, tum demum audemus forsitan ad ipsum os gloriae caput attollere, pavens et tremens dico, non solum speculandum, sed etiam osculandum; quia spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, cui adhærentes in osculo sancto, unus spiritus ipsius dignatione efficitur.

B 1275 6. Tibi, Domine Jesu, tibi merito dixit cor meum : Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram. Nempe auditam fecisti mihi mane misericordiam tuam, cum jacenti primum in pulvere, tuaque deosculanti reverenda vestigia, quod male vixeram remisisti. Porro in progressu diei lætificasti animam servi tui, cum deinde in osculo manus etiam bene vivendi gratiam indulsisti. Et nunc quid restat, o bone Domine, nisi ut jam in plenitudine lucis, in fervore spiritus ad oris quoque osculum dignanter admittens, adimpleas me lætitia cum vultu tuo? Indica mihi, o suavissime, o serenissime, indica mihi ubi pascis, ubi cubas in meridie. Fratres, bonum est nos hic esse; sed ecce avocatur nos diei malitia. Hi siquidem, qui modo supervenisse nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis quam finire sermonem. Ego exibo ad hospites, ne quid desit officiis ejus, de qua loquimur, charitatis, ne forte et de nobis audire contingat : *Dicunt enim, et non faciunt* (Matth. xxiii, 3). Vos orate interim, ut voluntaria oris mei beneplacita faciat Deus ad vestram ipsorum ædificationem, et laudem et gloriam nominis sui.

SERMO IV.

De triplici profectu animæ, qui fit per osculum pedis, manus, et oris Domini.

A 1. Triplicem quemdam animæ profectum sub nomine trium osculorum sermo hesternus complexus est. Nunquid excidit vobis? Is mihi hodierna disputatione prosequendus erit, prout parare dignabitur in dulcedine sua pauperi Deus. Diximus, si recolitis, illa oscula sumi ad pedes, ad manum, ad os, singula singulis referentes. In primo sane primordia dedicantur nostræ conversionis; secundum autem proficientibus indulgetur : porro tertium sola experitur, et rara perfectio. Ab hoc solo, quod ultimum positum est, sumpsit exordium Scriptura ista quam tractare suscepimus, et ipsius causa reliqua duo a nobis adjuncta sunt. An vero necessarie vos judicabitis. Puto enim, facies ipsa eloquii facile admonet et ista requirere. Mirum vero si non et vos advertitis, oportere revera esse aliud, sive alia oscula, a quibus illud oris distinguere voluit qui dixit : *Osculetur me osculo oris sui* (Cant. i, 1). Cur enim, cum sufficere

poterat dixisse simpliciter, *osculetur me*; præter morem tamen usumque loquendi, distincte et signanter adjecit, *osculo oris sui*, nisi ut ostenderet ipsum, quod petebat osculum, summum esse, non solum? Nonne denique ita invicem loquimur : Osculare me; vel : Da mihi osculum : et nemo sequitur ut dicat Ore tuo, sive, Osculo oris tui? Quid? alterutrum osculari parantes, num versus invicem ora tendimus, quæ tamen ab invicem non requirimus nominatim? Denique qui narrat, verbi gratia, a Domino susceptum in osculo proditorum : *Et osculatus est, ait, eum* (Marc. xiv, 45); nec addidit : Ore suo, vel, Osculo oris sui. Sic nimirum omnis et qui scribit, et qui loquitur consuevit. Sunt ergo hi tres animarum affectus, sive profectus, expertis duntaxat satis noti et manifesti, cum aut de actis malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiam indultoris et benefactoris sui præsentiam, eo quidem modo quo in corpore fragili possibile est, obtinent intueri.

2. Cæterum primum et secundum qua ratione oscula nominaverim, manifestius accipite. Osculum, pacis indicium esse omnes novimus. Porro autem si, ut Scriptura loquitur, *peccata nostra separant inter nos et Deum* (Isai. lix, 2), tollatur de medio quod interest, et pax est. Cum ergo satisfacimus, ut, ablato quod separat peccato, reconciliemur; indulgentiam quam recipimus, quid nisi quoddam osculum dixerim pacis? Idque interim non alibi, quam ad pedes sumendum. Humilis quippe et verecunda debet esse satisfactio, qua emendatur superba transgressio.

3. At cum etiam ad vivendum emendatius, Deoque 1276 dignius conversandum, placita quadam amplioris gratiæ familiaritate donamur; ampliori fiducia caput jam levamus de pulvere, largitoris, ut assolet, manum osculaturi; si tamen de accepto munere non nostram, sed auctoris gloriam quærimus, eique sua dona, et non nobis ascribimus. Alioquin si in te, et non magis in Domino gloriaris, propriam profecto et non Domini manum osculari convinceris : *quod, juxta beati Job sententiam, est iniquitas maxima, et negatio in Deum* (Job. xxxi, 28). Si ergo, ad Scripturæ testimonium, propriam gloriam querere, propriam est osculari manum; profecto qui dat gloriam Deo, Dei dicitur non incongrue manum osculari. Et in hominibus quidem ita esse videmus, servos videlicet offensorum dominorum osculari solere pedes, cum ab ipsis veniam petunt; et pauperes divitum manus, cum ab eis munus accipiunt.

4. Verum quia spiritus est Deus (Joan. iv, 24), et nullis simplex illa substantia membris distincta corporeis; erit forsitan qui nullatenus de illo recipiat tale aliquid, sed a me sibi Dei manus vel pedes flagitet demonstrari, sicque probari quod de osculo pedum manusve definio. Sed quid, si et ego vicissim ab ipso meo seiscitatore de ore quoque Dei requisero, quatenus quod de oris osculo Scriptura lo-

A quitur, ad Deum pertinere demonstret? Nempe aut cum isto simul et illa habet, aut cum illis pariter et isto caret. Sed enim et os habet Deus, quo docet hominem scientiam; et manum habet, qua dat escam omni carni; et pedes habet, quorum terra scabellum est, ad quos nimirum peccatores terræ conversi atque humiliati satisfaciunt. Hæc, inquam, habet Deus omnia per effectum, non per naturam. Invenit profecto apud Deum verecunda confessio, quo se humiliando dejiciat; et prompta devotio, ubi se innovando quiescat; et jucunda contemplatio, ubi excedendo quiescat. Omnia omnibus est qui omnia administrat, nec quidquam est omnium proprie. Nam, quod in se est, lucem habitat inaccessibilem (I Tim. vi, 16), et pax ejus exsuperat omnem sensum (Philipp. iv, 7); et sapientiæ ejus non est numerus (Psal. cxlvi, 5), et magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxliv, 3); nec potest eum videre homo ut vivat (Ecod. xxxiii, 20). Non quod longe ab unoquoque sit qui esse omnium est, sine quo omnia nihil : sed, ut tu plus mireris, et nil eo præsentius, et nil incomprehensibilis. Quid nempe cuique rei præsentius, quam esse suum? Quid cuique tamen incomprehensibilis, quam esse omnium? Sane esse omnium dixerim Deum, non quia illa sunt quod est ille; sed quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (Rom. xi, 36). Ecce est ergo omnium quæ facta sunt ipse factor eorum, sed causale, non materiale. Tali proinde modo dignatur illa majestas suis esse creaturis, omnibus quidem quod sunt : animantibus autem quod et vivunt; porro ratione utentibus lux, recte vero utentibus virtus, vincentibus gloria.

5. Et in his omnibus creandis, gubernandis, administrandis, movendis, promovendis, ionovandis, firmandis, nullis corporeis indiget instrumentis, qui omnia solo verbo et corpora creavit, et spiritus. Animæ corporibus et corporeis egent sensibus, quibus sibi invicem innotescant, et valeant. At non ita omnipotens Deus, qui de sola voluntate celeris suppetit efficientia tam creandis rebus, quam ordinandis prout voluerit. Valet qui vult, quantum vult, et absque corporalium officio, obsequiove membrorum. Quid? ad intuenda quæ condidit ipse, putas sibi requirat corporei sensus adjutorium? Nihil omnium omnino latet, aut effugit lucem ubique præsentem; nec tamen ut agnoscat aliquid, necessarium habet renuntiantis sensus ministerium. Nec solum universa noscit sine corpore, sed et innotescit mundis corde sine corpore. Dico autem idem latius, ut planius fiat. Sed forte quia finiendi jam sermonis angustia non admittit, consilii magis est ut in crastinum differamus.

1277 SERMO V.

De quatuor generibus spirituum, videlicet Dei, angeli, hominis et pectoris.

1. Quatuor spirituum genera nota sunt vobis, pectoris, noster, angelicus, et qui condidit istos. Non est ex omnibus, cui sive propter se, sive propter

alium, sive propter utrumque, necessarium corpus non sit, corporisve similitudo, excepto duntaxat illo, cui omnis tam corporalis, quam spiritualis creatura merito confitetur, et dicit: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (Psal. xv, 2). Et primum quidem ita corpore egere constat, ut nec subsistere absque illo utrumque possit. Simul quippe et vivificare desinit, et vivere ille spiritus, quando moritur pecus. Verum nos vivimus quidem post corpus; sed ad ea quibus beate vivitur, nullus nobis accessus patet, nisi per corpus. Senserat hoc qui dicebat: *Invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur* (Rom. 1, 20). Ipsa siquidem quæ facta sunt, id est corporalia et visibilia ista, non nisi per corporis instrumentum sensa, in nostram notitiam veniunt. Habet ergo necessarium corpus spiritualis creatura quæ nos sumus, sine quo nimirum nequaquam illam scientiam assequitur, quam solam accepit gradum ad ea, de quorum fit cognitione beata. Hic si mihi objicitur de parvulis regeneratis, quod absque scientia rerum corporalium exeuntes de corpore, ad beatam vitam nihilominus transire credantur; breviter respondeo hoc illis conferre gratiam, non naturam. Et quid ad me de miraculo Dei, qui de naturalibus dissero?

2. Jam quod et supercælestes spiritus opus corporibus habeant, illa maxime certos nos faciat vera, et vera divina sententia, *Nonne omnes*, ait; *administratorii spiritus sunt missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* (Hebr. 1, 14). Quoniam ergo modo impleat ministerium suum absque corpore, præsertim apud viventes in corpore? Denique non est discurrere, nec de loco ad locum transire, nisi corporum: quod frequenter angelos facere tam indubitata, quam nota probat auctoritas. Hinc est quod et visi sunt patribus, et ad eos intraverunt, et manducaverunt, et pedes laverunt. Ita inferior superiorque spiritus propriis corporibus egent, sed tantum [*alias* tamen], quibus juvent, non etiam juventur.

3. At pecus quidem ex debito servitutis, et ad usum tantum temporalium corporaliumque necessitatum juvando servit; ideoque ille spiritus et cum tempore transit, et cum corpore deficit. Servus quippe non manet in domo in æternum, licet qui bene eo utuntur, omnem usum hujus temporalis servitutis ad quæstum referant æternorum. Angelus vero curat satagitque in libertate spiritus administrare officium pietatis, futurorum bonorum promptum mortalibus alacremque ministerium sese exhibens, utpote suis in æternum futuris civibus [*alias* concivibus], et cohæredibus supernæ jucunditatis. Ille ergo ut jure serviat, iste ut pie subveniat, ambo procul dubio suis corporibus egent ut juvent. Nam in quo ipsi eis juventur, non video, ad profectum duntaxat æternitatis. Irrationalis nempe spiritus, etsi corporalia per corpus et ipse hauriat: nunquid tamen eoque juvatur corpore suo, ut per

corporalia et sensibilia quæ per illud sentit, etiam ad spiritualia et intelligibilia proficendo pertingat? Ad quæ tamen capessenda pro suo corporali temporalique obsequio noscitur juvare illos, qui omnem usum rerum temporalium ad fructum transferunt æternarum, utentes hoc mundo, tanquam non utentes.

4. Porro autem supercælestis spiritus absque adjutorio corporis, et absque intuitu horum quæ per corpus sentiuntur, sola profecto suæ vicinitate ac vivacitate naturæ sufficit apprehendere summa, et intima penetrare. An non hoc Apostolus intellexit, qui cum diceret: **1278** *Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*; adiecit protinus, *a creatura mundi*? Nimirum quoniam a creatura cælo non ita. Quo enim is involutus carne et terræ incola spiritus, ex consideratione sensibilibus proficiens, gradatim quodam modo paulatimque nititur pervenire: eo ille cælestium habitator ingenita subtilitate ac sublimitate sua, in omni velocitate facilitateque pertingit, nullo utique sensus corporei adminiculo fultus, nullo corporei membri adjutus officio, nullo corporeæ cujuscunque rei informatus intuitu. Cur enim inter corpora spirituales scrutetur sensus, quos in libro vitæ et absque contradictione legit, et absque difficultate intelligit? cur in sudore vultus sui laboret excutere grana de paleis, de uvivina, et de amurca oleum, qui ex omnibus satis abundeque ad manum habet? Quis mendicet victum suum per domos alienas, in sua abundans panibus? quis puteum fodere curet, et in terræ visceribus venas aquarum cum labore rimari, cui ultro affatim aquas limpidas fons vivus emanat? Nec brutus ergo, nec angelicus spiritus ad ea capessenda, quæ beatam spiritualem faciunt creaturam, suis ullo modo corporibus adjuvantur; ille quidem pro innata stoliditate non capiens, iste vero pro excellentioris gloriæ prærogativa non indigens.

5. Porro hominis spiritum, qui medium quemdam inter supremum et infimum tenet locum, usque adeo ad utrumque necessarium habere corpus manifestum est, ut absque eo nec ipse proficere, nec alteri prodesse possit. Nam, ut taceam membra cætera corporis, officia membrorum; quonam modo, quæso, aut sine lingua instruis audientem, aut sine auribus percipis instrumentem?

6. Itaque cum absque corporis adminiculo nec bestialis spiritus servilis conditionis solvere debitum, nec spiritualis cælestisque creatura implere ministerium pietatis, nec rationalis anima tam proximo, quam etiam sibi sufficiat consulere ad salutem; liquet omnem creatum spiritum, sive ut juvet, sive ut juvetur simul et juvet, corporeo prorsus indigere solatio. Quid enim si qua animantia, quantum ad usum sui, reperiuntur incommoda, nullisque apta usibus humanarum necessitatum? Prosunt profecto visu, etsi non usu; utiliora cordibus intuentium, quam utentium esse corporibus possent. Etsi nociva, etsi etiam perniciose temporali hominum constet esse saluti; non tamen deest eorum corporibus

unde cooperentur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti; et si non cedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, juxta eum, qui utique omni utendi ratione præsto est, communis disciplinæ profectum, quo *invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Nam et diabolus ejusque satellites, cum sit semper eorum maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed bonis æmulatoribus, quibus dicitur: *Quis vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis* (I Petr. III, 13)? absit ut possint; magis autem prosunt et nolentes, cooperanturque in bonum bonis.

7. Cæterum angelica corpora, utrumnam ipsis spiritibus naturalia sint, sicut hominibus sua; et sint animalia sicut homines, immortalia tamen, quod nondum sunt homines; porro ipsa corpora mutant et versent in forma et specie qua volunt quando apparere volunt, densantes et solidantes ea quantum volunt, cum tamen in sui veritate præsubtilitate naturæ atque substantiæ suæ impalpabilia sint, et nostris omnino inattingibilia visibus; an vero simplici spirituali substantia subsistentes, corpora cum opus est sumant, rursusque expleto opere ponant in eadem, de qua sumpta sunt, materiam dissolvenda; nolo ut a me requiratis (160). Videntur Patres de hujusmodi diversa sensisse; nec mihi perspicuum est unde alterutrum doceam; et nescire me fateor. Sed et vestris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum notitiam.

8. Illud autem scitote, nullum creatorum spiri-

(160) Idem dubium proponit Bernardus in lib. 5 de Consideratione, cap. 4. Apud Patres et præcipuos Ecclesiæ doctores, res fuit admodum ambigua; aliis affirmantibus, angelos incorporeos esse; aliis, nec paucioribus, negantibus: adeo ut Magister Sentent. lib. 2, distinct. 8, considerans hanc varietatem opinionum, non ausus sit quidquam definire. S. Augustinum dubie hac de re locutum video, attamen in eam partem, quæ angelis corpora tribuit, proniorem. Nam ut erat Platonicæ disciplina imbutus Platonicorum opinionem de corporibus angelorum sic alibi commemorat ut approbare videatur, uti lib. 8 de Civitate Dei capp. 14-16. Quin alibi frequenter angelos animalia vocat, et corpora eis tribuit. Enchiridii cap. 59 difficillimam esse dicit quæstionem de corporibus angelorum. Non vacat loca singula indicare: plurima annotavit Estius in lib. 2 Sent. dist. 8.

Hodie porro certa et omnibus probata sententia est, angelos esse incorporeos, nec habere corpora sibi naturaliter unita. Vide S. Thom. 1 p. q. 50, art. 1, et q. 51, art. 1 et 2. An vero id sit de fide, necne, non inter omnes convenit. Vide Estium loco citato. Modestiam S. Bernardi non audentis in hac quæstione proferre sententiam, imo profitentis ignorantiam, laudat Sixtus Senens. lib. 5. Biblioth. sanctæ, annot. 8.

(161) Recte hoc argumentum tractat Bernardus in lib. 5 de Consideratione, num. 12. « Inest angelus suggerens bona, non ingerens inest hortans ad bonum non bonum creans Deus sic inest ut afficiat, ut infundat, vel potius ut infundatur et participetur ita ut unum perinde cum nostro spiritum esse dicere quis non timuerit. Angelus ergo cum anima, Deus in anima. « Nimirum quod mentibus

tuum **1279** per se nostris mentibus applicari, ut videlicet, nullo mediante nostri sive corporis instrumento, ita nobis immisceatur vel infundatur, quo ejus participatione docti sive doctiores, vel boni sive meliores efficiamur. Nullus angelorum, nulla animarum hoc modo mihi capabilis est, nullius ego capax. Nec ipsi angeli ita se alterutrum capiunt. Sequestretur proinde prærogativa hæc summo ac circumscripto Spiritui, qui solus, cum docet angelum sive hominem scientiam, instrumentum non quærit nostræ corporæ auris, sicut nec sibi oris. Per se infunditur, per se innotescit, purus capitur a puris. Solus nullius indiget; solus et sibi, et omnibus de sola omnipotenti voluntate sufficiens (161).

9. Operatur tamen immensa et innumera per subiectam creaturam corporalem, sive spiritualem; sed quasi imperans, non quasi mendicans. En, verbi gratia, quod linguam meam corporalem assumpsit nunc in opus suum, docere videlicet vos, cum per se absque dubio facilius suaviusque id posset; profecto indulgentia est, non indigentia. In profectu siquidem vestro meritum quærit mihi, non sibi solatium. Id ipsum sapere opus est omni homini operanti bonum, ne forte in se de bonis Domini, et non in Domino gloriatur. Est tamen qui bonum operatur non volens, sive homo malus, sive angelus malus: et constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit invito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est; sed nescio quomodo gratius jucundiusque sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa

hominum per se applicetur, quod alii aliis verbis exprimunt, puta Deum solum animabus sive mentibus hominum posse substantialiter illabi, casque complere. Quod quidem diserte docent Dydimus, lib. 1 de Spiritu sancto; Gennadius, lib. de Ecclesiast. Dogmat. cap. 82; Beda, Comment. in Act. 5; Magister, in 2, dist. 8. Hujus vero doctrinæ plures expositiones profert Estius in 2, dist. 8, parag. 12. « Ac primo, » inquit, « confitendum est solum Deum implere mentem hominis secundum substantiam, id est, solum Deum præsentia suæ naturæ intimam esse toti animæ intrinsicè eam continendo, conservando, gubernando, et in ea operando: secundo, quoad desiderii ejus capacitatem: tertio, per cognitionem, quia omnia cordis penetralia et recessus scrutatur et cognoscit: quarto, peculiari quadam ratione Deus illabitur mentibus hominum, quando eas gratiæ suæ præsentia sanctificat et domicilium ac templum efficit. Porro dæmonum suggestioni qui consentiunt, in eos jam intrare, eosque interdum etiam implere diabolus dicitur, non secundum substantiam eo modo quo supra explicatum est; sed secundum effectum suggestionis extrinsecus adhibitæ et secundum potestatem nominationis. Quod etiam de bonis angelis conformiter intelligendum est, qui et ipsi secundum effectus sanctarum suggestionum ingredi in cor hominis, atque in eo operari recte dicuntur, juxta illud Zachar. 1, *Angelus loquebatur in me*: qua scriptura ad hanc rem utitur Bernardus, lib. 5 de Consideratione, num. 12; ubi hoc ipsum bonis angelis diserte tradit, et quomodo hoc aliter angelis, aliter Deo competat, dilucide exponit. » Ita ille latius quidem eo loco. Hoc idem graviter ac solide docet Cassianus, Collat. 7, cap. 13. Confer etiam serm. 31 in Cantica, n. 6.

est ergo causa, cur et per malos Deus faciat bona bonis: non autem, quod opera eorum indigeat in benefaciendo.

10. Porro his quæ ratione vel sensu carentia sunt, multo minus Deum egere quis dubitet? Sed quando in opus bonum et ipsa concurrunt, apparet quoniam omnia serviunt ei, cui merito est dicere: *Meus est orbis terræ* (Psal. XLIX, 12). Aut certe quia novit quæ per quæ convenientius fiant; de servitute corporeæ creaturæ non efficaciam quærit, sed congruentiam. Esto deinde quod corporum ministeria opportune plerumque divinis operibus applicentur, ut, verbi gratia, pluvie vivificandis seminibus, vel multiplicandis segetibus, vel fructibus maturandis; quid proprio, quæso, de corpore facere habet, cui ad nutum indifferenter universa corpora cœlestia atque terrestria obsequi constat? Plane superfluo haberet suum, qui nullum sibi reperit alienum. Verum si cuncta, quæ hoc loco dicenda occurrunt (162), præsentem volumus sermone concludere, sermo modum excedet, et vires forsitan aliquorum: propterea quæ restant, sub alio servemus absolvenda principio.

SERMO VI.

De summo et incircumscripto Spiritu, qui est Deus: et quo modo misericordia et iudicium dicantur pedes Domini.

1. Ut præcedenti sequens sermo cohæreat, tenetisne datum superius, solum summum et incircumscriptum Spiritum ad omne quod facere vel fieri vult, corporis instrumento sive obsequio non egere? Demus ergo securi veram soli Deo, sicut immortalitatem, ita et incorporeitatem: quod solus spirituum universam corpoream naturam eo usque transcendat, ut quocunque corpore in quocunque opere non indigeat, solo, spirituali nutu, cum vult, ad quæcunque vult agenda contentus. Sola igitur est quæ nec propter se, nec propter alium, sola corporei instrumenti opus habet illa majestas, cuius omnipotentis arbitrio incunctanter præsto **1280** est omne opus, omne altum inclinatum, omne adversum cedit, omne creatum favet, etiam nullo interveniente vel subveniente solatio corporali, sive spirituali. Docet vel monet sine lingua; præbet vel tenet sine manibus; sine pedibus currit et succurrit pereuntibus.

2. Actitabat ista et cum patribus prioribus sæculis; experiebantur homines sedula beneficia, sed latebat eos beneficium. Ille quidem attingebat a fine usque ad finem fortiter; sed disponens omnia suaviter, non sentiebatur ab hominibus. Et gaudebant de bonis Domini; et Dominum sabaoth, eo quod cum tranquillitate iudicaret omnia omnino nesciebant. Ab ipso erant, sed non cum ipso; per ipsum vivebant, sed non ipsi; ex ipso sapiebant, sed non ipsum, alienati, ingrati, insensati. Hinc demum factum est, ut quod erant, quod vivebant, quod sapiebant, non auctori tribuerent, sed naturæ ascriberent, aut

(162) Confer ea quæ de hoc argumento dicuntur in opusculo de Gratia et Libero Arbitrio, cap. 13, num. 44 et 45, in tomo II.

A certe, quod insipientius erat, fortunæ; propriæ quoque industriæ atque virtuti multi multa arrogabant. Quanta sibi usurparunt seductorii spiritus, quanta soli et lunæ data sunt; quanta terris et aquis attributa, quanta etiam manufactis fabrilibusque mortalium deputata operibus! Herbis, arbustis, minutissimis vilissimisque seminibus pro numinibus deferebatur.

3. Heu! sic homines perdiderunt et commutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum? (Psal. CV, 20.) Quorum Deus miseratus errores, de monte umbroso et condense dignanter egrediens, in sole posuit tabernaculum suum (Psal. XVIII, 6). Obtulit carnem sapientibus carnem, per quam discerent sapere et spiritum. Nam dum in carne et per carnem facit opera, non carnis, sed Dei, naturæ utique imperans, superansque fortunam, stultam faciens sapientiam hominum, dæmonumque debellans tyrannidem; manifeste ipsum se indicat esse, per quem eadem et ante fiebant quando fiebant. In carne, inquam, et per carnem potenter ac patenter operatus mira, locutus salubria, passus indigna, evidenter ostendit, quia ipse sit qui potenter, sed invisibiliter sæcula condidisset, sapienter regeret, benigne prolegeret. Denique dum evangelizat ingratis, signa præbet infidelibus, pro suis crucifixoribus orat: nonne liquido ipsum se esse declarat, qui cum Patre suo quotidie oriri facit solem suum super bonos et malos, pluit super justos et injustos? (Matth. V, 45.)

Hoc enim est quod ipse aiebat: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere* (Joan. X, 37).

4. En aperit os carnis suæ docens in monte discipulos, qui in silentio angelos in cœlestibus docet. En ad tactum corporeæ manus curatur lepra, fugatur cæcitas, auditus reparatur, lingua muta resolvitur, discipulus prope mersus erigitur; et is indubitante agnoscitur, cui dixerat longe ante David: *Aperis tu manum tuam, et implebis omnia animalia benedictione* (Psal. CXLIV, 16; et item: *Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate* (Ps. CIII, 28). En secus corporales pedes jacens ac poenitens audit peccatrix: *Remittuntur tibi peccata tua* (Luc. I, 48), et recognoscit eum, de quo ex multis retro temporibus scriptum legerat: *Egredietur diabolus ante pedes ejus* (Habac. III, 5). Ubi nempe peccatum remittitur, ibi procul dubio diabolus de corde peccatoris expellitur. Hinc universaliter de cunctis poenitentibus dicit: *Nunc iudicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* (Joan. XII, 31): quod scilicet humiliter confitenti remittat Deus peccatum; et diabolus eum quem in hominis corde invaserat, amittat principatum.

5. Denique ambulat super undas carnalibus pedibus (Matth. XIV, 25), cui necdum carne vestito jam Psalmista præcinerat: *In mari vita tua, et semite tuæ in aquis multis; quod est: Conculcas corda tu-*

mentia superborum, et fluxa desideria carnalium comprimis, justificans impios **1281**, et superbos humilians. Quod tamen quia invisibiliter fit, carnalis non sit a quo fit. Unde et subdit: *Et vestigia tua non cognoscentur* (Psal. LXXVI, 30). Hinc rursus Pater ad Filium: *Sede, inquit, a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. CIX, 1); hoc est: Donec omnes qui te contempnunt, tuæ voluntati subiciam, sive invitos et miseros, sive voluntarios et beatos. Itaque hoc opus Spiritus quia caro non percipiebat (animalis quippe homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei [I Cor. II, 14]), opus fuit ut corporalibus pedibus corporaliter incubans, et corporalibus labiis pedes eosdem deosculans, veniam peccatorum peccatrix perciperet; sicque illa mutatio dexteræ Excelsi (Psal. LXXVI, 11), qua mirabiliter, sed invisibiliter justificat impium, etiam carnalibus innotesceret.

6. Verum illos spirituales pedes Dei, quos primo loco spiritualiter osculari poenitentem oportet, præterire me non oportet. Novi ego curiositatem vestram, quæ nil sua voluntate incrustatum omnino prætereat. Nec vero ducendum contemptui, nosse, quibus scriptura pedibus tam frequenter Deum commemorat, nunc quidem stare, ut ibi: *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus* (Psal. CXXXI, 7); nunc vero ambulare, ut ibi: *Et habitabo in illis, et deambulabo in eis* (Levit. XXVI, 12; II Cor. VI, 16); nunc etiam currere, juxta illud: *Exsultavit ut gigas ad currentem viam* (Psal. XVIII, 6). Si recte Apostolo visum est caput Christi referre ad Deitatem (I Cor. XI, 3); puto et nobis non incongrue videri pedes ad hominem pertinere; quorum alterum misericordiam, alterum iudicium nominemus. Nota sunt vobis duo ista vocabula; et de plerisque Scripturæ locis ambo pariter, si cogitatis, occurrunt. Quia vero misericordiam pedem Deus in carne, cui se univit, assumpsit, docet epistola ad Hæbræos, tentatum perhibens per omnia Christum pro similitudine absque peccato, ut misericors fieret (Hebr. IV, 15.) Quid illum alterum, qui iudicium nuncupatus est, nonne ad hominem æque assumptum et ipsum pertinere ipse Deus homo aperte significat, ubi datam sibi perhibet a Patre potestatem iudicium facere, quia Filius hominis est? (Joan. V, 27.)

7. His duobus ergo pedibus apte sub uno divinitatis capite concurrentibus, natus ex muliere, factus sub lege invisibilis Emmanuel, in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (Baruch. III, 38). His certe pertransit et nunc, benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, sed spiritualiter, sed invisibiliter. His, inquam, pedibus devotas perambulat mentes, incessanter lustrans, scrutansque corda et renes fidelium. Vide autem ne forte hæc illa sint sponsi crura, quæ sponsa tam magnifice commendat in consequentibus, comparans ea, ni fallor, columnis marmoreis, fundatis super bases aureas (Cant. V, 15). Pulchre omnino; quoniam quidem in incarnata Dei Sapientia, quæ auro designatur, misericordia et

veritas obviaverunt sibi (Psal. LXXIV, 11); denique universæ viæ Domini misericordia et veritas (Psal. XXIV, 10).

8. Felix mens, cui semel Dominus Jesus utrumque infixit pedem! A duobus signis cognoscite eam quæ hujusmodi est, quæ secum necesse est referat divinis impressa vestigiis. Ipsa sunt timor et spes; ille iudicii, ista misericordiam repræsentans imaginem. Merito beneplacitum est Deo super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus (Psal. CXLVI, 11): cum timor initium sit sapientiæ (Prov. I, 7); spes, profectus: nam consummationem sibi charitas vindicat. Quæ cum ita sint, non parvus fructus est in primo hoc osculo, quod ad pedes accipitur; tantum curato ut neutro frauderis illorum. Porro enim si jam dolore peccati, et iudicii timore compungeris, veritatis iudiciumque vestigio labia impressisti. Quod si timorem doloremque divinæ intuitu bonitatis, et spæ consequendæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiam pedem amplecti te noveris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit; quia et recordatio solius iudicii in barathrum desperationis præcipitat, et misericordiam fallax assentatio pessimam generat securitatem.

9. Datum est et mihi misero nonnunquam sedere secus pedes Domini Jesu; et modo hunc, modo illum **1282** tota devotione complecti, in quantum me sua benignitas dignabatur admittere. At si quando miserationis oblitus, stimulante conscientia, iudicio paulo diutius inhaerem, mox metu incredibili ac miserabili confusione dejectus, et tenebrosi circumfusu horrore, hoc solum palpitanis de profundis clamabam: *Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare?* (Psal. LXXXIX, 11, 12). Quod si eo relecto pedem misericordiam plus tenere contingeret, tanta econtrario incuria et negligentia dissolvebar, ut confestim et oratio tepidior, et actio pigrior, et risus promptior, et sermo incautior, et omnis denique utriusque hominis status inconstanter appareret. Proinde magistra instructus experientia, non iudicium jam solum, aut solam misericordiam; sed misericordiam pariter et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. C, 1). In æternum non obliviscar justificationes istas; cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ, quousque misericordia superexaltata iudicio, miseria conticescat, ac sola cantet tibi de cætero gloria mea, et non compungar.

SERMO VII.

De amore ardenti quo anima diligit Deum. Item de attentione tempore orationis vel psalmodiæ procuranda.

1. Ipse mihi laborem suscito, qui vos sponte provoco ad quærendum. Quia enim ego primi oeculi occasione spirituales Dei pedes propriis definitionibus ac nominibus, et quidem ex abundantia, demonstrare curavi; vos pergitis inquirere et de manu, quæ secundo loco osculanda proponitur. Annuo, gero vobis morem; insuper non manum, sed manus ostendo,

propriisque distinguo vocabulis. Latitudo una, altera fortitudo dicatur: quod et tribuat affluenter, et defendat potenter quod dederit. Utramque profecto osculabitur qui ingratus non fuerit, Deum utique bonorum omnium sicut largitorem, ita et conservatorem recognoscens et confitens. Satis de duobus oculis dictum esse reor: videamus et de tertio.

2. *Osculetur*, inquit, *me osculo oris sui* (*Cant.* 1, 1). Quis dicit? Sponsa. Quænam ipsa? Anima sitiens Deum. Sed pono diversas affectiones, ut ea quæ proprie sponsæ congruit, distinctius elucescat. Si servus est, timet a facie Domini; si mercenarius, sperat de manu Domini; si discipulus, aurem parat magistro; si filius, honorat patrem; quæ vero osculum postulat, amat. Excellet in naturæ donis affectio hæc amoris, præsertim cum ad suum recurrit principium, quod est Deus. Nec sunt inventa æque dulcia nomina, quibus Verbi animæque dulces ad invicem exprimerentur affectus, quemadmodum sponsus et sponsa: quippe quibus omnia communia sunt, nil proprium, nil a se divisum habentibus. Una utriusque hæreditas, una domus, una mensa, unus torus, una etiam caro. Denique propter hanc relinquet ille patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ; et erunt duo in carne una (*Gen.* 11, 24). Hæc quoque jubetur nihilominus oblivisci populum suum et domum patris sui; ut concupiscat ille decorem ejus (*Psal.* XLIV, 11, 12.) Si ergo amare specialiter sponsis ac principaliter convenit, non immerito sponsæ nomine censetur anima quæ amat. Amat autem quæ osculum petit. Non petit libertatem, non mercedem, non hæreditatem, non denique vel doctrinam, sed osculum; more plane castissimæ sponsæ ac sacrum spirantis amorem, nec omnino valentis flammam dissimulare quam patitur. Vide enim quale præripiat sermonis exordium. Magnum quid a magno petitura, nullo tamen, ut assolet, utitur blanditiarum fuco; nullis circumvolutionibus ad id quod desiderat ambit. Non petit præmium, non captat benevolentiam; sed ex abundantia cordis repente prorumpens, nude frontoseque satis: *Osculetur me*, ait, *osculo oris sui*.

3. An non tibi quasi dicere manifeste videtur: *Quid 1283 mihi est in cælo, et a te quid volui super terram?* (*Psal.* LXXII, 25.) Amat profecto caste, quæ ipsum quem amat, quærit; non aliud quidquam ipsius. Amat sancte, quia non in concupiscentia carnis, sed in puritate spiritus. Amat ardentem, quæ ita proprio debriatur amore, ut majestatem non cogitet. Quid enim? respicit terram, et facit eam tremere (*Psal.* CIII, 32); et ista se ab eo postulat osculari! Ebriane est? Ebria prorsus. Et forte tunc, cum ad ista prorupit, exierat de cella vinaria, quo

(163) Sixtus Senensis, lib. 5 Biblioth. S. annot. 216, in istum locum sic animadvertit. « Bernardi verbis ex homilia in Cantica canticorum septima uti solent scholastici, cum disceptandi gratia continent, angelos custodes aliquando deserere custodiam eorum, quos custodiendos accepere. Albertus Magnus in primo Summæ volumine, quæst. 8, hunc

se nimirum introductam postmodum gloriatur (*Cantica.* 1, 3; 11, 4). Nam et David de quibusdam dicebat Deo: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ et torrente voluptatis tuæ potabis eos* (*Psal.* xxxv, 9). O quanta amoris vis! quanta in spiritu libertatis fiducia! Quid manifestius, quam quod perfecta charitas foras mittit timorem? (*I Joan.* 1v, 18.)

4. Verecunde tamen non ad ipsum sponsum sermonem dirigit, sed ad alios, tanquam de absente: *Osculetur me*, inquit, *osculo oris sui*. Grandis quippe res petitur, et opus est verecundia comitari precem, commendari petentem. Itaque per domesticos et intimos, accessus ad intima quæritur, ambitur ad desideratum. Quinam illi? Credimus angelos sanctos astare orantibus, offerre Deo preces et vota hominum: ubi tamen sine ira et disceptatione levare puras manus perspexerint. Probat hoc angelus ita loquens ad Tobiam: *Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas; ego obtuli orationem tuam Domino* (*Tob.* XII, 12). Puto id vobis satis et ex aliis Scripturæ testimoniis persuasum. Nam quod psallentibus quoque dignanter admiseri sancti angeli soleant, quid eo manifestius quod Psalmista ait: *Prævenierunt principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistiarum?* (*Psal.* LXVII, 26.) Unde et dicebat: *In conspectu angelorum psallam tibi* (*Psal.* CXXXVII, 1). Doleo proinde aliquos vestrum gravi in sacris vigiliis deprimi somno, nec cæli cives revereri, sed in præsentia principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse solemnibus delectentur. Vereor, ne vestram desidiam quandoque abominantes, cum indignatione recedant (163), et incipiat unusquisque vestrum sero cum gemitu dicere Deo: *Longe fecisti notos meos a me, posuerunt me abominationem sibi; et illud: Elongasti a me amicum et proximum et notos meos a miseria* (*Psal.* LXXXVII, 9, 19); item *Qui juxta me erant, delonge steterunt, et vims faciebant qui quærebant animam meam* (*Psal.* xxxvii, 12, 13). Pro certo enim si se a nobis boni spiritus elongaverint, impetus malignorum quis sustinebit? Dico ergo his qui ejusmodi sunt: *Maledictus qui opus Dei facit negligenter* (*Jerem.* XLVIII, 40). Dicit quoque, non ego, sed Dominus: *Utinam te calidum aut frigidum invenissem! sed quia te tepidum inveni, incipiam te evomere ex ore meo* (*Apoc.* III, 15, 16). Ea propter attendite principes vestros, cum statis ad orandum vel psallendum, et state cum reverentia et disciplina; et gloriâmini, quia angeli vestri quotidie vident faciem Patris (*Matth.* xviii, 10). Nimirum missi in ministerium propter nos, qui hæreditatem capilocom expendens, ait: *Homines ab angelis custodibus deserere non secundum locum, seu localem custodiam, sed secundum virtutem et efficaciam: et hoc non ex angeli desidia, sed ex hominis culpa eo modo quo sancti dicere solent, peccatorem discedere a Deo in regione dissimilitudinis, non distantia loci, sed meriti.* »

mus salutis (*Hebr.* 1, 14), devotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Usurpemus officium quorum sortimur consortium, ut in ore infantium et factentium perficiatur laus (*Psal.* VIII, 3). Dicamus eis: *Psallite Deo nostro, psallite*; atque audiamus eos vicissim respondentes: *Psallite regi nostro, psallite*.

5. Laudem ergo cum cæli cantoribus in commune ducentes, utpote cives sanctorum et domestici Dei, *psallite sapienter* (*Psal.* XLVI, 7, 8). Cibus in ore, psalmus in corde sapit. Tantum illum terere non negligat fidelis et prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ, ne si forte integrum glutiat et non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili, et dulciori super mel et favum. Offeramus cum apostolis in cælesti convivio et in Dominica mensa favum mellis (*Luc.* XXIV, 42). Mel in cera, devotio in littera est. Alioquin littera occidit, si absque spiritu condimento glutieris (*II Cor.* III, 6). Si autem **1284** cum Apostolo psallas spiritu, psallas et mente (*I Cor.* XIV, 15); cognosces et tu de illius veritate sermonis, quem dixit Jesus: *Verba quæ locutus sum vobis, spiritus et vita sunt* (*Joan.* VI, 64); et item quem legitimus dicente Sapientia: *Spiritus meus super mel dulcis* (*Eccli.* XXIV, 27)

6. Sic delectabitur in crassitudine anima tua, sic holocaustum tuum pingue fiet. Sic placebis principibus, sic placebis principibus, sic denique totam tibi curiam benevolam reddes; et odorati odorem suavitalis in cælestibus, de te quoque dicent: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ et thuris, et universi pulveris pigmentarii* (*Cant.* III, 6)? *Principes*, inquit, *Juda, duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalim* (*Psal.* LXVII, 28); hoc est confitentium, continentium, contemplantium. Norunt siquidem principes nostri Regi suo acceptam esse psallentium confessionem, continentium fortitudinem, contemplantium puritatem: et solliciti sunt exigere a nobis istiusmodi primitias spiritus, quæ profecto non aliud sunt, quam primi et purissimi fructus sapientiæ. Quod enim non ignoratis, *Judas laudens vel confitens*, et *Zabulon habitaculum fortitudinis*, *Neptalim cervus emissus* interpretatur: qui nimirum agilitatis suæ saltibus exprimit speculantis excessus, sed et opaca penetrare nemorum, ut ille sensuum, consuevit. Scimus autem qui dixerit: *Sacrificium laudis honorificabit me* (*Psal.* XLIX, 23).

7. Verum si non est speciosa laus in ore peccatoris (*Eccli.* XV, 9); nonne pernecessariam habetis continentia virtutem, per quam fiat ut non regnet peccatum in vestro mortali corpore? Porro continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoque maxime opus est etiam puritate intentionis, qua soli mens vestra Deo et placere appetat, et valeat inhærere. Neque enim aliud est inhærere Deo, quam videre Deum; quod solis mundicordibus singulari felicitate donatur. Cor mundum habebat David, qui dicebat Deo: *Ad-*

PATROL. CLXXXIII.

A *hæsit anima mea post te* (*Psal.* LXII, 9); item: *Mihi autem adhærere Deo bonum est* (*Psal.* LXXII, 28). Videndo adhærebat, et adhærendo videbat. Animæ ergo in his exercitiis cælestes sese nuntii familiares exhibent et frequentes, præsertim si frequenter orantem persenserint [*alias prospiciant*]. Quis dabit mihi per vos, o benigni principes, petitiones meas innotescere apud Deum? Non enim Deo, cui etiam cogitatio hominis confitetur, sed apud Deum; hoc est, ipsis qui cum Deo sunt, tam beatis virtutibus, quam carne solutis spiritibus. Quis suscitabit me de terra inopem, et de stercore eriget pauperem, ut sedeam cum principibus et solium gloriæ teneam? Non ambigo quin gratanter in palatio colligant, quem dignanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt de conversione; et in assumptione non agnoscent?

8. Hos itaque puto inter orandum alloqui sponsam, et ipsis, tanquam sponsi domesticis ac sodalibus. desiderium cordis sui aperire, cum ait: *Osculetur me osculo oris sui*. Et vide familiare amicumque colloquium animæ in carne suspirantis cum cælestibus potestatibus. Gestit in oscula, petit quod cupit; non tamen nominat quem amat; quia illos nosse non dubitat, utpote de quo sibi frequens cum illis soleat esse confabulatio. Propterea non dicit: *Osculetur me ille vel ille*; sed: *Osculetur me tantum*; sicut et Maria Magdalena non exprimebat ex nomine quem quæreret, sed tantum aiebat ei quem putabat hortulanum: *Domine, si tu sustulisti eum* (*Joan.* XX, 15). Quem eum? Non aperit; quia palam omnibus esse credit, quod a suo corde nec ad momentum recedere potest. Ita ergo et ista loquens sodalibus sponsi sui, tanquam consciis et quibus se noverat manifestam, tacito nomine repente in hæc de dilecto verba prorumpit: *Osculetur me osculo oris sui*. De quo jam osculo nolo vos diutius protrahere, sed sermone crastino audietis quidquid orantibus vobis suggerere mihi inde dignabitur unctio docens de omnibus. Neque enim hoc secretum revelat caro et sanguis; sed is qui scrutatur profunda Dei Spiritus **1285** sanctus, qui a Patre Filioque procedens, cum ipsis pariter vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VIII.

Quomodo per osculum oris Dei significatur Spiritus sanctus, quem Ecclesia sibi petit dari ad notitiam sanctæ Trinitatis.

1. Hodie vobis, sicut hesternâ promissione tenetis, de summo, id est de oris osculo, disputare propositum est. Audite attentius quod sapit suavius, e gustatur rarius, et intelligitur difficilior. Mihi videtur, ut paulo altius inchoem, ineffabile quoddam atque inexpertum omni creaturæ osculum designasse, qui ait: *Nemo novit Filium, nisi Pater; et nemo novit Patrem, nisi Filius, aut cui voluerit Filius revelare* (*Matth.* XI, 27). Pater enim diligit Filium, et singulari dilectione amplectitur, summus æqualem, æternus coæternum, unus unicum. Sed enim